

geest der schutterij, maar tevens van de wankelmoedigheid der Leidsche magistraatspersonen, bepaaldelijk in het stuk van onderhandeling met den vijand; hetwelk alzoo dienen kan tot aanvulling en verbetering van hetgeen daaromtrent voorkomt bij:

Bor I. 552, 553; Petit, *Chron.* II. 291; Fruitiers bl. 104; Severinus (4^e druk) bl. 96; Orlers 506, 515; Te Water, *Levensb. van Van der Werff*, bl. 106; J. Roemer, *Eeuw. van het ontzet*, bl. 17.

Het tweede stuk heeft insgelijks eenige betrekking tot den toestand van Leiden, tijdens het beleg; maar loopt toch meer bijzonder over een later verschil, tusschen de plaatselijke regering en Johan van der Does ontstaan.

I.

Aen syne Princelijcke Excellentie.

Desen dient om Uwer Excellentie te adverteren van de grote ontrouwicheyt van sommige van den magistraet alhier, dewelcke, dese jammerlicke benoutheyt toi heuren voordeel treckende, dagelick meer ende meer hen vervorderen, die scamele ende hongerige gemeeynte, op ydele ende valsche geloofsten vant scryven van den viant, oproerich te maken, contrarie den eedt Uwer Excellentie ende den staten gedaen, 't welk ick niet en scryve van horen seggen, maar als in *re praesenti* geweest hebbende, meer dan eenmael, in tegenwoordicheyt van de capiteynen ende wachtmeesteren van de borgerie alhier.

Om tot het rechte verstant van welke te komen, so schijnt, dat op cergisteren, als wesende den 5. September, alhier binnen Leyden gecomen sijn seeckere twee missiven, gescreven uyt Leyderdorp, den eenen van Baldees ¹⁾, ende

1) Den brief van Baldaeus, in het Spaansch en Nederlandsch, alsmede dien van Mathenes van Wybisma, vindt men bij Orlers 495-498; Te Water, *Verh. Vaderl. Gesch.* 103-109. Vergelijk daarmede

den anderen van Wybisma, alle beyde hen adresserende aen de borgemeesteren ende regierders der stede van Leyden, aen denwelcken sy beter vat versekert waren te hebben dan aen den capiteynen ofte wachtmeesters van de schutterye. Ende alsoe by dezelfde missive den viant ons ene gesetten tijt geprescribeert hadde, om middelertijt ons beraet te nemen, tot op huden 's manendaechs, als wesende den sevenden Septembris, so schijnt, dat op de lectuer ende visitatie derselver, door instantie van sommige papisten, ten selfden daghe, mede by een geroepen sijn de geheele veertich, mitsgaders die capiteynen ende wachtmeesters, ende sommige van den rijckdom; ende daer nae de propositie gedaen by Peter Ariensz. als ouste borgemeester, alwaer van hem is de sobere staet deser stede in 't breedste verhaelt, ende daer na die schone geloofsten van den viant, begerende van enen ygelick daerop te willen letten, om daer nae rypelick te helpen aviseren ende resolveren, een yder nae sijn conscentie ende beste wetenschap, tot meesten orbaer van de stadt, naer uytwysen den eed derselver stede, ende de Coninckl. Maj. te voren van hen allen gedaen, 't welck tot tweemaal toe van hem in syne propositie verhaelt is, sonder eens den naem van Sijn Excellentie daerin te spellen. Naer welcke Jacob van der Does, eerst gevraagd sijnde, heeft voor antwoord gegeven, dat men voor al hoorde te letten op de qualiteyt, van den ghenen, van wien dese brieven geschreven waren, aengemerckt een ieder wel kunt was, dat Mathenes (hoewel een goet edelman sijnde) t'anderen tyden sijn eer ende eet veracht hadde, tot Haerlem, tegens die dochter van Vliet: Ende aengaende Baldaees, dat diezelfde een geboren Spangiaert was, te weten een gesworen ende erfviant deser Nederlanden, waer uit men wel ghissen mocht, wat genade ons van hem soude staen te verwachten. Belangende Mathenesse

Te Water, *Levenslijz. van Van der Werff* 107. Bor I. 552 geeft van beiden den korten inhoud.

scryven van die grote macht der Spaengiaerden, ende andere heercracht rontsom Leyden liggende, dat die geensins en souden connen verhinderen 'tontset van Syne Excellentie, aengesien sy wijt ende sijt van malcanderen verspreit lagen, want voor soo veel het water aanginge, dat hetzelfde niet mogelijk en was tegens enen berg op te leiden, also Schielant ende Delfslant ongelijck lager gelegen waren dan Rijnlant, ende de steden van Leyden. Liet hem beduncken, dat die steden van der Goude, Rotterdam ende Schiedam, als watersteden sijnde, wel so goeden verstant van het waterpas behoirden te hebben als Mathenes, ende oick niet te geloven waer, dat sy haer ende het gantsche plattelant in sulcke scade, bederffenissen ende periculen oyt gestelt souden hebben, deur het doorsteken van de dijcken, ten hadde saeck geweest, dat sy wel van te voren verseeckert hadden geweest van de operatie van dien. Was daeromme van meninge het verhoopte ontset te verwachten, ende, achtervolgende synen eed, tot den uuytersten toe, sijn goet ende lijf by de stede op te setten. Aengaende hare schoone toeseegginge van genade: advys aen die van Naerden, Zutphen, Haerlem, Mechelen, welcke stede ons wel souden behoren tot exempel te dienen. Ende genomen, schoon dat wy wel versekert waren, dat ons sulcx gehouden soude worden, so en waert in ons vermogen nochtans niet, om sulcx over ons te nemen, also dat wy met eede aen Syne Excell. ende den anderen steden verplicht waren, dewelcke ons niet geoorlooft en waer te buyten gaen, sonder etc. Waerna ick, gevraecht sijnde, hebbe geantwoord, dat het my een grote vreemdicheyt docht te wesen, jae byna ongelooftick, dat diegene, die misdaen hadden, en dat soo grofflick, na heur eygen scryven, jegens God ende den coninck, ende niet weerdich en sijn die minste genade, nu selfs eerst aengesocht worden, ende soo groten pardoen aengeboden, ende dat d' een op d' andere sonder exceptie van personen, en dat wy sulcx begeerende

sijn, jae gantsch van der hant stoten deur onse grote hertneckicheyt, niet jegenstaende belooftē van meerder exemptien ende privilegien, dan wy oyt te voren gehadt hebben. In welck een dinge my seer qualick is aenstaende, als, dat sy heur selven in haer eygen woorden loogenachtich maecken, aengemerckt sy in alle haer voorgaende pardonnen, in elck bysonder geprotesteert hebben 't selve het alderleste te zijn, sonder dat wy daerenboven enich pardoē meer soudē hebben te verwachten. Daer sy, niet tegenstaende dien, soe veel pardoēbrieven daerenboven op de verscheyden noch aengeklampt hebben, ende noch niet op en houden van dagelick ons te pardonneren, jae ons noch wel 25 pardoēnen mildelijck aanbieden sullen, indien sy eens mercken, dat wy willich sijn, om die maer te accepteren. Waer uyt wel te mercken is, dat het anders niet en was dan bedriegelijcke aenlockingen, ende gladde schelmery, om ons daermede onder 't net te crygen. Can daerom my niet laten beduncken, ons geoorloft te wesen in sodane materie eens te treden, sonder opentlijck voor eerlose ende meneedige lantverraders ende eetbrekers gescholden te werden, soodat wy ons hoeft in toecomenden tyden niewers en soudē derven met eeren voortsteken, conformerende my voorts met de opinie van Jacob van der Does, ende namentlijck op 't stuck van Mathenes, de welcke, gelijk in voorleden tyden hem had connen behelpen mit het concilium van Trenten, nopende sijn heimelijcke trouwe, nu te beduchten is jegens ons hem te mogen beweeren mit het concilium van Constans etc. Welcke opinie oock gevolgt is by de jonge heere van Warmont, mitsgaders den bailliu van Rijnlant.

Waernae vervolgende gevraecht sijnde de borgemeesteren; schepenen, ende vroetscap hebben het meeste part van hem luyden gesustineert, dat noot— eet breect, ende dat zy daer niet meer in gehouden en waren, aangemerct sy op heur gesetten tijt niet ontset en waren, dat daeromme de staten

veel eer voor meneedich met recht gehouden moochten werden, dewelcke heur ontset niet en accelereerden, achtervolgende heure belooften, maar lieten ons zitten troosteloos, ende sonder hoop van een beter, gelijk sy oock mede den winter verleden, ten tyde van de eerste belegeringe, gedaen hadden. Die andere, dat men soude scriyven aen Baldees ¹⁾ ende Mathenes, seggende, dat men niet te veel vrinden hebben en mochte, ende dat men om vry geleyde voor drie ofte vier personen, die aen Syne Excellentie trecken soudén, omme te versoccken van den eet ontslagen te werden, om daer naer te doen, 't geen sy niet geern doen en soudén (*par derrière*). Waerinne d'andere geen zwaricheyt en vonden, aengesien sy altijd onder den coninck blyven soudén; ende ten laetsten geresolveert hetzelfde, niet tegenstaende dat ik met den capiteynen ende wachtmeesters daarvan opentlick geprotesteert hebben, ende acte versocht 't selfde jegens onse wille te wesen, hoewel wy overstempt sijn geweest. Welcke brief, also men wel dencken mach dat strax te poste naer Utrecht gesonden is, heeft oorsake gegeven den heere van Lannoy ²⁾, omme des anderen daechs een trompet af te veerdigen, over Haerlem te peerde, met twee brieven, d'eene doer sijn name ende de andere by XV. glippers ³⁾ onderteyckent ⁴⁾. Op welke, de sevenden daer na, wederomme de vergaderinge van XL geleyt is. Ende alsoo de commissaris ⁵⁾ des s' nachts

1) De brief aan Baldaeus, met het antwoord daarop, staat bij Orlers, bl. 500 en verv.

2) Ferdinand van Lannoy, graaf van Roche, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, toen ter tijd in de stad Utrecht residende.

3) *Glippers* sijn: uitgewekenen.

4) Orlers, bl. 429—500 geeft de brieven. Vergel. Bor, I. 552. 558, alwaar de korte inhoud des briefs van Lannoy voor komt, zoo ook van dien der glippers, ten getale van vijftien, met name genoemd.

5) Te weten de commissaris Bronkhorst, overleden 6 Sept.

overleden was, is Jacob van der Does versocht, omme deselve staet te willen accepteren, dewelcke sulcx geweygert heeft, seggende bereyt te wesen, als hem 't selve by Sijn Excellentie soude bevolen werden, maer anders niet, overmits de dissentie, die hy onder ons sach. Heeft ten laetsten nochtans hem laten geseggen, om mede hemselven dagelicx aldaer op 't stadthuys te laten vinden; ende met raet en de daet de magistraet te assisteeren. Waernaer ons voorgehouden is de missive van Lannoy, ende van de glippers. Waerop gestempt is, dat men de aengeboden genade niet en behoorde te verwerpen, terwijl sy ons noch gebeuren mochte, maer insichtnemende op den soberen staet, daer wy in waren, ende de cleyne apparentie van ontset, makende daer toe somminge den prins logenachtig in sijn scrijven. Maer also Jan van Hout seyde: de resolutien van eenen ygelijk te teyckenen bysondere, ten eynde, in de pluralite van de stemmen te colligeren, niet gedwaelt en werde, hebben de meesten hoop te vreden geweest, dat men, van stonden aen, aen Syne Excellentie soude scrijven, ende t'sanderendacchs daer naer aen Lannoy, mitsgaders aen de glippers antwoord senden, van gelijcken inhoud, als men van te voren aan Baldees geschreven hadde, nopende het vry geley voor drie ofte vier personen, met welcke opinie hem nae oock geconfirmceert heeft Half Leyden, laetende deurdoen sijn eerste advys 1). Waernaer ick geadviseert hebbe, te weten, dat ick anders niet verstaen en conde, oft dit selve was een beginsel

1) Bij Fruitiers bl. 79, bij Orlers, bl. 303, en vervolgens bij de meeste lateren, wordt het onderhandelen met Baldaeus voorgesteld, als of dit slechts eene list geweest ware, ten eynde de Spanjaarden te misleiden, en alzoo de stadsboden, om andere zaken uit te regten, door het leger te krijgen. Dat dit het geval niet geweest is, en de groote meerderheid wel degelijk genegen was, zich te onderwerpen, blijkt ten duidelijckste uit de onmin tusschen Douza en den magistraet. Orlers had daarvan moeten spreken bladz. 506, 515, maar glijdt er luchtig over heen.

omme metten vyant te parlementeren. ende in communicatie van deditie se comen, ende also 'tselfde contrarieerde niet alleen onsen eet, maer oock de placaten van Syne Excellentie, ende oock diverse missiven, waerby hy ons ernstelijck vermaent hadde, om naer des vyants scryven niet te luysteren, veel min van heur met brieven yet te versoecken. Liet my beduncken in onser macht niet te sijn, om in sulcx eens te treden, zonder daerop te voren gehoort te hebben 'tadvys van de bevelhebers ende rotmeesters der schutteryen, ende genomen, schoon dat het ons geoorloft waer onse eed ende des princen placaten te infringeren, soo stont het nochtans te besien, off het oock de schutteryen believen soude, dewelcke sulcx soe na aenginck als ons, ende principalijck denghenen, die de stadt aldereerst onder de gehoorsaemheyte van Sijn Excellentie gereduceert hadden; tot welck het meeste part van mijne heeren, daer jegenwoordich sijnde, weynich schults hadden. Vont daeromme raetsaem niet aan den viant, maer aen Syne Excellentie te scryven, waerop Half Leyden heeft geantwoort: dat wy aldaer niet en saten, om malcanderen met placaten te achterhalen, alsoo een ygelick syne opinie behoorden vry te wesen, ende dattet maer gedaen was om beters wille, ende om den vyant het te houden trainerende, ende dat hem leet soude sijn, dat ymant een tant ofte vinger sweren soude, belovende, indien het quam, dat wy met den vyant accordeeren souden moeten, dat wy in sulcken gevallen allegader mede deselfde gratie genieten souden als sy luyden. Waerop ik geantwoirt hebbe, dat wy veel liever in ongenade van den vyant, dan in genade hadden te wesen, ende dat wy sulcx niet sochten. Protesterende anderwerf van 'tselfde, ende acte versoeckende al vorens, 't welck ons geweygert is, seggende geen maniere van doen te sijn. Ende Peter Adriaensz. daerenboven, dat hy 'tselfde wel wiste voor Syne Excellentie te verantwoirden, ende oock van mening waer de copyen van dien aan Syne Excellentie

over te schicken, waarvan dien 't opschrift was: *Aen den uytgeweken borgeren van Leyden*, beyde met des stats groote segel en van buyten opgedrukt. Ende en twijffelde oock niet of 't selfde soude Sijn Excellentie wel aengenaem wesen. Waer jegens ick ten lesten versocht, dat men ten minsten ons, daer uyt soude laten, sonder t' onderteyckenen, *deur bevel ende ordonnantie van den magistraet, capiteynen ende wachtmeesteren, mitsgaders den rijckdom der stede van Leyden*, gelijk sy in haere voorgaende brieven aan Baldees gedaen hadden, niet jegenstaende datter niemant van ons in sulcks geconsenteert hadde. Versoekende daarenboven, (nademael het anders voor deze tijt niet wesen en mochte) dat sy ten minsten nog een dach twee ofte drie met de voorzeide brieven te senden souden willen supersederen, also wy verhoopten middenretijt bescheyt van Syne Excellentie te crygen, waernaer wy ons sonden hebben te reguleren. 't Welck sy oock afgeslagen hebben. Den sevenden soo heeft Pieter Adriaensz. tot een assistent versocht Jacob van der Does, alsoo hy opentlijk seyde, dat sijn confratres ende die van de wet hem nagaven, dat hy 't altemael alleen regeerde, ende dat sonder hem het accoord metten viant al over lang gemaect soude sijn geweest, noemende daarover het volle collegie ¹⁾.

 II.

Aen Syne Princelijcke Excellentie.

Remonsteert, in alder oitmoet, Uwer Excellentie onderdanige dienaer ende ondersaet, Jan van der Does ende van Noortwijck, hoe dat hy suppliant, in 't begin van het tweede besluit der stede van Leyden, aenmerckende die groote cleynharticheit ende mistroosticheyt van de borgeren ende

1) Met deze schildering van Leiden tijdens het beleg vergelijk men het *carmen trochaicum* van denzelfden J. Douza, *ad Janum Hautenum*.